

MIGUEL RANILLA RODRIGUEZ

Śmierć jako metafora

Doświadczenie artystyczne Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Complutense w Madrycie na Cmentarzu Morille (Salamanca, Hiszpania)

Wprowadzenie

Cmentarz Sztuki (zwany także Muzeum-Mauzoleum) powstał z inicjatywy artystów Dominga Sáncheza Blanca i Javiera Utraya w Morille (Salamanca, Hiszpania) 11 kwietnia 2005 r. Podstawowym celem Cmentarza Sztuki w Morille jest pochówek dzieł o uznanej wartości artystycznej i/lub bezpośrednio związanych ze sztuką awangardową – nadaje artystyczne znaczenie temu, że proces prowadzący do pochówku jest nie mniej ważny niż sam pochówek. Każdy pochówek (każdy proces) jest skatalogowany i udokumentowany z myślą o stworzeniu w przyszłości Centrum Dokumen-

a także „wkłęsłe muzeum”; chociaż określenie „cmentarz sztuki” zwyciężyło nad innymi, być może ze względu na siłę określeń.

Wielość ujęć sytuuje Cmentarz Sztuki w Morille właśnie na rozdrożu, co symbolizuje istotę twórczości artystycznej (m.in. jej charakter i funkcję społeczną), nie zwalniając z ewidentnego wymiaru krytycznego dotyczącego fundamentów nurtu muzealnego.

Ogromny oddźwięk projektu jest jednym z przejawów zainteresowania, jakie wzbudził on zarówno wśród szerokiej, jak i specjalistycznej publiczności.

Cmentarz Sztuki gościł w ostatnich latach różne projekty pochówków, w tym prace Isidora Valcárcela Mediny, Esther Ferrer, Fernanda Arrabala, Juana Hidalgi, Avelina Sali, Quico Rivas i Javiera Utraya. Łączna liczba „pochówków” i projektów zbliżyła się do czterdziestu.

Morille jest ukazany jako zagubione miejsce dla dzieł sztuki wyrwanych z kontekstu. Nie-miejsce, gdzie marzy się o tej niejednoznacznej przestrzeni tworzenia – tworzeniu dla dekonstrukcji, twórczej wolności; twórcze miejsce przeciwstawne do pełnej reguły i struktur muzealnej przestrzeni. I tak jak mówi Fernando Castro Flórez:

[...] sztuka polega na [...] niestannym pozostawianiu otwartej, a może trochę niezdecydowanej drogi znaczeń, ucieczce zarówno od dogmatyzmu, jak i od nieistotności. Obecnie konceptualistyczne składanie, gry aluzjami, metażęzykowe komplikacje są bronione przez placówkę muzealną z prawdziwą pasją¹.

Projekt/Warsztat

Studenci Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Complutense pod kierownictwem artystów z Wydziału Rzeźby i Szkolenia Artystycznego w ramach przedmiotu „artysta, kreatywność i edukacja” zorganizowali warsztat w „Muzeum-Mauzoleum” w Morille w Salamance. Ta kolektywna kreacja koordynowana przez studentów polegała na interwencji odzwierciedlającej pluralistyczną tożsamość i specyfikę ośrodka. Motywacją było zlokalizowanie jak najbardziej charakterystycznych elementów, które mogłyby odzwierciedlić, uosobić te aspekty.

Drzwi do łazienki Wydziału Sztuk Pięknych UCM w Madrycie, 2022, fot. z archiwum autora

tacji, które umożliwi pełny i rygorystyczny dostęp do różnych dzieł. Mamy do czynienia z propozycją niejednoznaczną, złożoną i mnogą: dla niektórych jest to „permanentne repozytorium sztuki”; dla innych „muzeum-mauzoleum”, „podziemne centrum sztuki”,

¹ F. Castro Flórez, *Contra el Bialismo, Crónicas fragmentarias del extraño mapa artístico actual*, Madrid 2012, s. 9.

Warsztaty zrealizowane w ogrodzie Wydziału Sztuk Pięknych UCM w Madrycie, 2022, fot. z archiwum autora

Zdecydowano się wybrać drzwi do łazienki i do ogrodu wydziału, które stały się symbolicznymi narzędziami tego projektu.

Łazienka reprezentuje miejsce do przemyśleń – przestrzeń, w której studenci zostawiają swoje *détournements* nieustannie w historii wydziału. W ten sposób przyczyniają się do kolekcjonowania twierdzeń, które nawiązują do społeczeństwa i samej uczelni jako przestrzeni myśli. Są to refleksje i pisma, które obejmują krytykę, humor, osobiste relacje, twórczość w najbardziej nieskazitelnej fazie, bez ekstrawaganckich potrzeb konceptualnych.

W tym celu projekt składa się z kilku części. W pierwszej kolejności rozległo się wezwanie do interwencji przy drzwiach toalety przy pomocy gestów, aktywności lub graffiti na powierzchni drzwi, która pozostała na łasce uczniów przez określony czas. Następnie powstały „twór” został złożony w grobie cmentarza jako symboliczny akt procesu oczyszczającego, który dla wielu uczestników oznaczał zamknięcie różnych etapów uniwersyteckich – od metamorfozy studentów po przemianę w artystów. Jedno z napisów na drzwiach mówi: „wydział nie jest już tym, czym był”, a inne, że „czasy się zmieniły”. Ktoś ze studentów także zadaje nam pytanie: „Czy wydaje wam się, że wolność twórcza uległa zmianie?”

Następnie moment pochówku zostaje zrytualizowany w środowisku wiejskim wraz z mieszkańcami wsi Morille w Salamance, gdzie cmentarz sztuki został stworzony jako miejsce załączków kultury i transformacji. W ten sposób realizowane były różne zbiorowe działania typu performance obejmujące różne etapy żałoby i jej późniejszego pochówku. Ta propozycja została udokumentowana i zostanie zaprezentowana na kongresie.

Cmentarz-mauzoleum sztuki jako koncepcja wartości wystawienniczej

Wsluchując się w słowa Jeana Claira² – „mętne miejsce, którym stało się muzeum sztuki nowoczesnej”, możemy z grubsza zrozumieć, czym jest mauzoleum-muzeum sztuki Morille: to alternatywna droga do wystaw „kanonicznych”, w których pochówek sztuki wydaje się kwestionować pewne podejrzenie co do wartości artystycznej i jej produkcji. Nicość, w odpowiedzi na wiele przewidywalnych propozycji sztuki, które są dziś akceptowane w dziedzinie sztuki. Przestrzeń Morille’a, która zachęca do czystej twórczej refleksji artystycznego dystansu, stworzenia, które pragnie zostać pogrzebane żywcem, kontekstu, który chce bronić czystej i proceduralnie artystycznej *per se*, istoty sztuki dla sztuki. Grać w grę bez myślenia o wygranej. Mówiąc

2 J. Clair, *De immundo*, Madrid 2007, s. 33.

Uczestnicy warsztatów zakopują pracę, fot. z archiwum autora

słowami Slavoja Žižka, możemy zrozumieć tę symboliczną grę, do której mamy dostęp:

The artifice of 'true art' is thus to manipulate the censorship of the underlying fantasy in such a way as to reveal the radical falsity of this fantasy [...]. In order to be operative, fantasy has to remain 'implicit', it has to maintain a distance towards the explicit symbolic texture sustained by it, and to function as its inherent transgression. The constitutive gap between explicit symbolic texture and its phantasmic background is obvious in any work of art³.

Na zakończenie propozycji „zwłoki” zostały zwoalowane, a następnie zakopane. Pogrzeb jako akt socjalizacji, który jednoczy społeczeństwo, aby zdemontować wspólnie symboliczny szacunek. Aseptyka ukrywania się jako akt. W Morille powstaje zatem pojedynczy akt typu performance, który łączy kulturę wiejską z intelektualną, wieś – z wydziałem, widza – z artystą; przestrzeń odkupienia kultury jako bytu społecznego, który otwiera umysły i aktywizuje sposoby myślenia. W ten sposób studenci wydziału, w procesji, rozpoczynają *via crucis* z autobusu, który zabrał ich z Madrytu do Morille, aby kontynuować intelektualny pogrzeb. W anturazhu muzyka zachęca artystów, a mieszkańcy wsi towarzyszą aktowi, by celebrować, że

sztuka wciąż ma swoje miejsce w kulturze, że jej uwarowanie nie jest konieczne do zrozumienia jej istoty. Liturgia kończy się uściskiem między wspólnotami na powitanie na pogrzebie pełnym radości.

Członkami projektu byli: Sata García, Rodrigo Flechoso, Pepe Hernández, Macarena Valero, Irene Ortega, María Gil, Roberto Fernández, Cristina Valiente, Irene Ortuño, Pablo Expósito, Rodrigo Molina, Andrea Aguilera Gil, Teresa Díez Izco Ayure Cabrera, Manuel Herreras, David Salvador, Marina Sobreviela, Miguel Fernández, Andrea Alcázar, Laura Jiménez, Lucía Gómez, Carlos Enrique Pasarón, Ángela Aylagas, Rubén Pérez, Miguel Quevedo, Manuel Hernández Belver i Miguel Ranilla Rodríguez.

Zakończenie

Susan Sontag⁴ zwykła mawiać, że dzieło sztuki zaczyna się, gdy się od niego odchodzi, gdy się porzuca sztukę. Mówiąc słowami Jeana Baudrillarda –

nieważność jest cechą, której nikt nie może się domagać. Nieistotność – prawdziwa, zwycięskie wyzwanie sensu, odarcie ze znaczenia, sztuka zanikania znaczenia – to wyjątkowa cecha kilku rzadkich dzieł, które nigdy do niej nie aspirują⁵.

3 S. Žižek, *The Plague of Fantasies*, New York 1997, s. 18, 26.

4 S. Sontag, *Estilos Radicales*, Madrid 2005.

5 J. Baudrillard, *El complot del arte*, Madrid 2006, s. 211–212.